Den egyptiske fagbevegelsen har organisert over 3500 protester og streiker siden revolusjonen i 2011. Kravene er høyere lønninger og bedre arbeidsforhold. Kan en så militant fagbevegelse uten politiske krav spille en konstruktiv rolle for demokratisering?

Den egyptiske fagbevegelsens rolle for demokratisering

Av Kristian Takvam Kindt, forsker ved Fafo Institutt for anvendte internasjonale studier

SIDEN HOSNI MUBARAKS fall i 2011 har fagbevegelsen vært en av de mest aktive kreftene i det egyptiske sivilsamfunnet. Mens både medias og akademias blikk har vært festet på Tahrir-plassen de siste tre årene, har den egyptiske arbeiderbevegelsen vært på fremmarsj i snart ti år.^{1,2} I 2011 og 2012 alene ble det registrert over fire streiker per dag i gjennomsnitt.³ Til tross for dette vet vi lite om hvilken rolle fagbevegelsen spiller for overgangsprosessen i Egypt. De få analysene som finnes argumenterer for at egyptisk fagbevegelse ikke bidrar konstruktivt i den politiske prosessen fordi den er for fokusert på lokale økonomiske krav.⁴⁻⁶ I denne artikkelen vil jeg undersøke hvilken rolle fagbevegelsen spiller i den egyptiske overgangsprosessen, og spørre hvorvidt fagforeningene kan være en demokratiserende aktør, selv om de fokuserer på økonomiske krav, og ikke kjemper for politisk endring.

Istedenfor å gripe fagbevegelsen som en helhet, vil jeg gjøre en dybdestudie av to caser: Den uavhengige fagforeningen for offentlige transportarbeidere (heretter De uavhengige transportarbeiderne) og den uavhengige delen av det egyptiske legesyndikatet (heretter De uavhengige legene). Jeg vil kort skissere bakgrunnen for aktivismen vi ser etter 2011, deretter presentere det analytiske rammeverket og metode, før jeg analyserer de to case-studies rolle for demokratisering i tråd med dette rammeverket. Jeg vil argumentere for at mine funn utfordrer tidligere analyser av egyptiske fagforeninger, samt eksisterende teoretiske perspektiver på forholdet mellom fagbevegelser og demokratiseringsprosesser.

Egyptys arbeidere reiser seg

Fra kuppet i 1952 og frem til starten av 2000-tallet var det relativt få streiker i Egypt. The

Egyptiske leger streiker. En gruppe aktivister innad i det egyptiske legesyndikatet kaller seg De uavhengige legene.

Egyptian Trade Union Federation (ETUF), som ble opprettet i 1957, hadde monopol på organiseringen av arbeidere.⁷ Medlemskap i ETUF var obligatorisk og streiker forbudt.² ETUF var ikke en organisasjon for reell representasjon av arbeidere, men fungerte mer som statens instrument for å hindre opprør.^{7,8,2} Før 1990 godtok egyptiske arbeidere i stor grad dette systemet. De følte seg som en del av det nasjonale utviklingsprosjektet, og godtok manglende organiseringsfrihet i bytte mot bedre lønninger og jobbsikkerhet.^{8,9} Utover 1990-årene, med økende privatisering og en svekket offentlig sektor, slo imidlertid freden sprekker. Tabell 1 viser antallet streiker og protester initiert av arbeidere fra 1998 til 2012. Etter 2006 økte antallet streiker dramatisk, mens etter 2011 skyter tallene virkelig i været, med opp mot 2000 streiker i 2012. Tallene blir enda mer ekstraordinære hvis det tas i betraktning at alle

streikene og protestene var ulovlige og kunne behandles som straffbare handlinger.²

I tillegg til økt mobilisering, har egyptiske arbeidere også stiftet over tusen nye fagforeninger som er uavhengige av ETUF-strukturen.¹⁰ Disse er per mars 2014 ikke fullt anerkjent i lovverket, men likevel svært aktive. Det har også blitt opprettet to føderasjoner for de uavhengige fagforeningene (The Egyptian Federation for Independent Trade Unions og The Egyptian Democratic Labor Congress), som en direkte motsats til ETUF.¹¹

Streikene har i all hovedsak reist lokale og økonomiske krav, snarere enn strukturelle eller politiske. Det vil si at arbeiderne ikke krever endringer i overordnede samfunnsstrukturer eller lovverk. De søker heller ikke å bidra til å støtte opp om en spesiell politisk gruppering. Kravene er lokale i den forstand at de knytter seg til forhold som er relatert til

KRISTIAN TAKVAM KINDT

arbeidernes egne lønninger og arbeidsvilkår. Det kreves for eksempel høyere lønninger, bedre jobbsikkerhet og økte bonuser.³ De nevnte føderasjonene for uavhengige fagforeninger stiller noen generelle krav, som en lov om frihet for fagforeningsorganisering og fast minstelønn og makslønn, men dette er ikke krav de fremmer gjennom protest eller streik. Enkelte streiker stiller mer strukturelle krav som minstelønn, men disse utgjør kun et lite mindretall.³

Hovedproblemet er at egyptiske fagforeninger kun fokuserer på det lokale nivået, og ikke stiller strukturelle krav.

Den egyptiske fagbevegelsen er med andre ord preget av et høyt antall streiker som stiller økonomiske og lokale, heller enn strukturelle og politiske krav. Spørsmålet denne artikkelen vil undersøke nærmere er derfor: Kan fagforeninger i Egypt bidra positivt til demokratisering selv uten å ha demokratisering som mål, og uten å stille strukturelle krav?

Fagforeningers bidrag til demokratisering

I litteraturen om egyptiske fagforeninger er forholdet mellom demokratisering og fagforeningsaktivisme svært lite berørt. De få som omtaler temaet er skeptiske til hvorvidt en fragmentert arbeiderbevegelse uten strukturelle krav som den egyptiske klarer å spille en konstruktiv rolle for demokratisering. Statsviteren Dina Bishara argumenterer for at «the fragmentation of the independent union scene undermine their capacity to exert political pressure.»⁴ Selve nestoren på feltet, historikeren Joel Beinin, argumenterer liknende for at fagforeningene «have to solidify their demands and expand their gains» for å kunne

være en positiv bidragsyter for demokratisering i Egypt.¹⁰

Påstanden om at en fagforening uten strukturelle krav ikke bidrar positivt til demokratisering finner også støtte i eksisterende teoretiske perspektiver om forholdet mellom fagforeninger og demokratisering. Demokratiseringsteori, eller *transitology*-litteraturen¹²⁻¹⁵ peker på at et levedyktig demokrati kun vokser frem dersom alle deler av den nasjonale eliten danner konsensus om noen felles politiske spilleregler. Fagforeningers rolle i dette er å bidra til denne konsensusen. Et høyt antall streiker, slik vi ser i Egypt, vil virke ødeleggende for den nasjonale konsensusen, og dermed også for demokratisering. Dette gjelder særlig hvis arbeidernes krav er lokale og økonomiske. Fagforeningsledere er nødt til å disiplinere arbeiderne sine og fraråde dem å kreve snarlig forbedring av egne lønninger.¹³

Mer radikale marxistiske perspektiv^{16, 17}, og *social movement unionism*-litteraturen¹⁸⁻²⁰ er kritiske til demokratiseringsteoriens elitetfokus. De peker på at elitene ikke kan overlates ansvaret med å lage de politiske spilleregler alene. Eliter er per definisjon mer interessert i å beholde sin egen makt enn å bidra til maktspredning. I dette perspektivet blir en aktiv og militant fagforening ikke bare positivt, men også nødvendig for å sikre et inklusivt demokrati. Dersom arbeiderne ikke streiker, får de ikke fremmet sine interesser og risikerer å bli ekskludert fra den demokratiske prosessen. Disse perspektivene deler likevel synet om at fagforeninger må se lenger enn lokale og økonomiske krav. Fagforeningene må adoptere det Adler og Webster kaller «a radical vision»¹⁹, hvilket betyr at de må kjempe for rettigheter som ikke kun angår dem selv, men samfunnet som helhet. Fagforeningens allianse med ANC i kampen mot apartheid i Sør-Afrika trekkes ofte frem som et eksempel.²¹

DEN EGYPTISKE FAGBEVEGELSENS ROLLE FOR DEMOKRATISERING

Tabell 1: Antall streiker og protester initiert av arbeidere 1998–2012.

Kilde: Årlige rapporter fra The Land Center for Human Rights (<http://www.lchr-eg.org/>). Tallene fra 2011 og 2012 er hentet fra Amin Al-Din 2013.³

Stevens og Rueschmeyer fremhever det samme argumentet når de sier at «cross-class alliances» er nødvendig for at fagforeninger skal spille en reell positiv rolle for demokratisering.¹⁷ Disse argumentene har sine røtter tilbake til Lenin¹⁶ som argumenterte for at arbeiderne kun hadde reelt endringspotensial dersom de utviklet seg fra å ha en «fagforeningsbevissthet», hvor de kun så sine egne lokale interesser, til å utvikle en «revolusjonær klassebevissthet», hvor de innså at samfunnsstrukturene måtte endres for å få slutt på undertrykkelsen.

Oppsummert leder både eksisterende teori og eksisterende analyser av den egyptiske casen mot konklusjonen at fagforeningene i Egypt ikke spiller en konstruktiv rolle for demokratisering i Egypt. Hovedproblemet er at egyptiske fagforeninger kun fokuserer på det lokale nivået, og ikke stiller strukturelle krav som strekker seg lengre en deres egeninteresse.

Et nytt rammeverk

Et sentralt problem med de eksisterende perspektivene beskrevet over er at de kun ser på

antall streiker og type krav når de bedømmer hvorvidt fagforeninger spiller en konstruktiv rolle i demokratiseringsprosesser. Det problematiske i denne tilnærmingen er at den vitner om en snever forståelse av demokratisering, samt en snever forståelse av ulike former for innflytelse sosiale bevegelser som fagforeninger har. Jeg følger Stein Ringens²² definisjon av demokrati som sier at et demokrati er «et system der innbyggerne har kontroll over kollektive beslutninger på en sikret institusjonell måte». Alle tiltak og handlinger som bidrar til å øke innbyggernes kontroll over kollektive beslutninger er i så måte demokratiserende. Frie valg er et ledd i dette, men på ingen måte tilstrekkelig. For å bygge et demokratisk samfunn etter denne forståelsen kreves det at innbyggerne deltar og fremmer sine interesser i demokratiske institusjoner som er i stand til å påvirke politiske beslutninger og lover. Hvis vi ser dette i sammenheng med Social Movement Theory (smt), som peker på at alle sosiale bevegelser og institusjoner ikke kun har innflytelse på det politiske eller lovgivende nivået, men også på

KRISTIAN TAKVAM KINDT

deltagerne i institusjonen^{23, 24} og det institusjonelle landskapet institusjonen befinner seg i²⁵ blir det tydelig at fagforeningens rolle for demokratisering må analyseres grundigere enn kun å se på antall streiker og typer krav.

Ringens demokratiforståelse og smrs forståelse av fagforeningers konsekvenser leder til en analyse som ser på fagforeningenes rolle på tre ulike nivå: det individuelle, det institusjonell og det politiske. På det individuelle nivå analyseres innflytelsen som deltagelse i fagforeninger har på den enkelte arbeider. Viktigheten av deltagelse på demokratisk utvikling har vært argumentert for i blant annet teorier om sosial kapital^{26, 27} og deltager-teorier om demokrati.²⁸ På det institusjonelle nivået analyseres fagforeningers rolle i å bygge demokratiske arbeidsrelasjoner (industrial relations) og bli reelle representanter for arbeiderne²⁹⁻³¹ mens fagforeningenes forhold og innflytelse på politiske institusjoner analyseres på det politiske nivået. På alle disse nivåene kan fagforeningene bidra til at innbyggerne får økt kontroll over beslutninger som angår dem, og dermed virke demokratiserende.

At organisasjoner påvirker demokrati på disse tre nivåene er ikke nytt. Det nye i denne sammenheng er kun å anvende alle tre nivåene i en felles analyse av en fagforenings innflytelse i en politisk overgangsprosess. I motsetning til tidligere perspektiver kan vi ikke konkludere om den egyptiske fagbevegelsen spiller en konstruktiv rolle kun ved å se på type krav og antall streiker. Vi er nødt til å analysere hvordan streikene og fagforeningens arbeid påvirker den lokale konteksten, på alle de tre nevnte nivåene.

Data og metode

De to casene jeg har valgt å studere er De uavhengige transportarbeiderne og De uavhengige legene i Egypt. Jeg ser ikke på legesyndikatet

som helhet, men gruppen av aktivister innad i syndikatet som kalte seg De uavhengige legene.³² Disse er interessante caser både på grunn av deres likheter og forskjeller. De er like i den forstand at begge grupper er typiske caser for den egyptiske streikebølgen etter 2011. De uavhengige transportarbeiderne opprettet en uavhengig fagforening i 2011³³ og har siden det mobilisert fem streiker, alle med lokale, økonomiske krav (høyere lønninger og bonuser, nye busser og flere reservedeler) som hovedkrav.^{3, 34, 35} De uavhengige legene sto for en av de lengste streikene i Egypts historie da de streiket mellom oktober og desember i 2012.³⁶ De har også vært svært aktive og fått økt innflytelse i legesyndikatet.³⁷ Casene er likevel svært ulike på flere områder. Transportarbeiderne er en fagforening underlagt ETUF, mens legene er organisert i et syndikat. Syndikatet er annerledes enn fagforeningene i den forstand at det ikke kun er en organisasjon for arbeiderne, men for alle leger i hele Egypt, inkludert sykehuseiere i privat sektor. Legene tilhører også en annen sosial gruppe enn transportarbeiderne med høyere utdanning, mer prestisjefylt jobb og med en yngre arbeidsstokk. Tanken med å velge to paradigmatisk caser som likevel er ulike er at det er mindre sannsynlig at de likhetene jeg finner skyldes den særegne institusjonelle eller sosiale profilen til organisasjonen, og mer sannsynlig at de reflekterer overførbare tendenser blant fagforeningene i Egypt. En slik tankegang er også i tråd med den generelle litteraturen om case-studie metodikk.^{38, 39}

Den følgende analysen bygger på tre datakilder. Tyve dybdeintervjuer (ti per case) av både medlemmer av ledelsen og vanlige medlemmer i gruppene. Intervjuene blir brukt i analysen på det individuelle nivået for å forstå hvordan medlemmene blir påvirket av deltagelsen i fagforening og på det institusjonelle og

politiske for å forstå strategien og de langsiktige målene lederne i fagforeningen har. (ii) Deltagende observasjon på arbeidsplassene (jeg besøkte to sykehus i Kairo ved tre anledninger, i tillegg til fire besøk ved to bussgarasjer i Kairo), samt deltagelse på ett strategimøte i streikekomiteen til legene og ett hos transportarbeiderne. Disse dataene blir i liten grad referert til eksplisitt i analysen, men de var essensielle for å bygge tillit og få en dypere forståelse av fagforeningenes arbeid som ble formidlet i intervjuene. (iii) Avisartikler og arkivmateriale fra fagforeningene. Dette materialet blir brukt til å etablere fakta om ut-

*Fagforeninger kan øke arbeidernes
handlingsdyktighet og demokratiske
bevissthet.*

viklingen til fagforeningene, som når de ble dannet, når de streiket og hva kravene deres var. Datainnsamlingen ble gjort mellom oktober 2012 og juni 2013. Sitatene i teksten er anonymiserte og er min egen oversettelse fra arabisk til norsk.

Jeg vil nå redegjøre for de tre nivåene, individuelt, institusjonelt, politisk, og analysere de to casenes rolle for demokratisering på hvert nivå.

Individuelt nivå

På det individuelle nivået er det to måter fagforeninger kan bidra positivt til demokratisering. Det første er gjennom å få arbeiderne til å føle økt handlingsdyktighet, at de har kontroll og mulighet til å påvirke sin egen arbeidssituasjon. Dette er i tråd med Ringens demokratiforståelse, som handler om å få folk til å ha kontroll over beslutninger som angår dem selv.²² Det andre er en økt demo-

kratisk bevissthet, forstått som økt tillit til og deltagelse i demokratiske institusjoner. Dette perspektivet har røtter i blant annet teorier om sosial kapital som argumenterer for at deltagelse i sivilsamfunnsorganisasjoner fungerer som «demokratiskoler», at folk lærer demokrati på nasjonalt nivå gjennom å delta på lokalt nivå.^{26, 28, 40, 41}

Når det gjelder en økt følelse av kontroll over egen arbeidssituasjon, tyder mine funn på at både De uavhengige transportarbeiderne og De uavhengige legene bidrar positivt. Blant begge grupper beskrev informantene mine hvordan de følte det var mange problemer på arbeidsplassen før revolusjonen, men at de følte det var noen å si fra til. En lege i 20-årene beskrev det slik: «Vi kunne ikke si fra om problemene før revolusjonen. Hvem skulle vi gå til? Det var ingen å klage til.»⁴² Etter revolusjonen, da fagforeningsaktivistene kom på banen, beskrev informantene mine en endring. Blant transportarbeiderne pekte informantene mine på hvordan dannelsen av en uavhengig fagforening endret deres syn på hva en fagforening var. I motsetning til før var fagforeningsrepresentantene til stede blant dem og forklarte dem rettighetene deres. De følte at de hadde noen å gå til som jobbet for deres interesser, og som de kunne klage til når utstyr manglet eller lønningene ikke ble utbetalt. Som en av transportarbeiderne forklarte: «Jeg følte at den uavhengige fagforeningen klarte å formidle problemer vi alle følte, men som vi ikke klarte å uttrykke eller gjøre noe med selv. Istedenfor en fagforeningsmann som var til stede hvert sjette år for å bli gjenvalgt, har vi nå en fagforeningsmann som er her 24 timer i døgnet.»⁴³ Transportarbeiderne mobiliserte også til fem streiker i 2011 og 2012, som i seg selv er et viktig tegn på økt tro på deltagelse og følelse av innflytelse.^{3, 35, 44-47} Informantene mine blant legene beskrev også en økt følelse

KRISTIAN TAKVAM KINDT

av at De uavhengige legene ga dem økt innflytelse over sin egen arbeidssituasjon. Et flertall av informantene fortalte historier om hvordan det ikke hadde vært noe poeng i å prøve å forbedre systemet tidligere, men at det nå gjorde en forskjell å gå på generalforsamlinger og delta i streiker. Generalforsamlingene etter at De uavhengige legene ble aktive hadde mangedoblet antallet deltagere sammenlignet med årene før 2011.^{48, 49} De uavhengige legene klarte også å mobilisere til en av Egypts lengste streiker i 2012, som hadde over 80 prosent deltagelse i snitt gjennom hele perioden.⁵⁰

Når det gjelder en økt demokratisk bevissthet, er det ikke noe i mine funn som tyder på at deltagelse i disse gruppene bidrar til dette. For det første ser hverken legene eller transportarbeiderne på demokratisk utvikling som noe mål for deres arbeid på kort eller lang sikt. Alle informantene uttrykte på ulikt vis at de deltok i streikene fordi de «trengte penger», eller at det var «korrupsjon blant ledelsen.»⁵¹ En av lederne i De uavhengige transportarbeiderne sa til og med at «du vil aldri få en arbeider til å streike for noe annet enn høyere lønn.»⁵² Arbeiderne følte seg med andre ord ikke som en del av et politisk prosjekt, men så fagforeningene kun som en arena hvor de kunne sikre seg bedre lønninger og arbeidsforhold. Enkelte informanter argumenterte også direkte imot et demokratisk politisk system, og mente at det ikke passet for Egypt. Det var også svært få av mine informanter som var politisk engasjerte. I den grad de tilskrev seg et politisk parti eller en politisk retning var dette en retning de hadde støttet lenge før fagforeningen og aktivistene kom på banen.

Oppsummert så spiller de uavhengige transportarbeiderne og de uavhengige legene en konstruktiv rolle for demokratisering på det individuelle nivået, ved å øke arbeidernes følelse

av handlingsdyktighet og kontroll over egen arbeidshverdag, men mine funn tyder på at de ikke bidrar til å øke deltagelsen i demokratiske institusjoner eller øke den demokratiske bevisstheten blant arbeidere.

Institusjonelt nivå

På det institusjonelle nivået er det også to måter fagforeninger kan bidra til demokratisering. For det første gjennom å kjempe for demokratisk organisering av arbeidslivet. Det vil si å jobbe for et system der arbeidere kan fremme sine interesser til arbeidsgivere og at det finnes mekanismer som sørger for at de blir hørt.^{29, 30} For det andre kan de bidra positivt ved å implementere sine krav. Dette gir arbeiderne økt institusjonell kontroll over beslutninger som angår dem, hvilket er i tråd med demokratiforståelsen til Ringen²² som beskrevet over.

Hverken De uavhengige legene eller De uavhengige transportarbeiderne hadde en strategi for å demokratisere organiseringen av arbeidslivet. Det sto ikke på deres agenda. Da de ble spurt om hva de ønsket å oppnå, var det kun bedre lønninger og arbeidsforhold som ble nevnt. Dette reflekteres også i at kravene som ble stilt i streikene til både transportarbeiderne og legene var ikke strukturelle, men lokale økonomiske krav.^{3, 33, 53} Likevel har begge gruppene kjempet viktige kamper og levert viktige bidrag for å demokratisere organiseringen av arbeidsforholdene, på to ulike måter.

Transportarbeiderne bidro til å demokratisere organiseringen av arbeidslivet ved å opprette sin egen fagforening, uavhengig av den statskontrollerte ETUF. Valgene i ETUF hadde alltid vært preget av fusk² mens den nye fagforeningen klarte å arrangere det som regnes for relativt frie valg.⁵⁴ Medlemskap i

Egyptiske olje- og gassarbeidere streiker 14. februar i år.

DEN EGYPTISKE FAGBEVEGELSENS ROLLE FOR DEMOKRATISERING

KRISTIAN TAKVAM KINDT

ETUF var obligatorisk mens medlemskap i den nye fagforeningen var frivillig. Den nye fagforeningen var ikke anerkjent som lovlig, siden loven sier at det kun er tillatt med ETUF-fagforeninger.³⁰ Likevel har de kjempet seg til å bli de facto representanter for transportarbeidere. Hver gang de streiket måtte arbeidsgiveren forholde seg til den uavhengige fagforeningen. Det er den uavhengige fagforeningen som styrte streiken, og dermed kun de som hadde makt til å stanse den. I følge mine informanter var opprettelsen av fagforeningen bare et middel for å oppnå deres krav, og ikke en handling som søkte økt demokratisering. En uintent konsekvens av fagforeningens opprettelse var likevel at de fikk presset gjennom fagforeningspluralisme og organisasjonsfrihet nedenfra, selv om det ikke fantes støtte for det i loven.

De uavhengige legene hadde heller ikke demokratisering som mål. De dannet heller ikke et uavhengig syndikat. Likevel bidro de til demokratisering av arbeidsrelasjonene på to måter. For det første presset de gjennom at det skulle bli holdt valg i syndikatet for første gang på 20 år.³⁷ Uten valg var det umulig for dem å få innflytelse. Valgene hadde vært frosset siden midten av 90-årene fordi Mubarak var redd for økt innflytelse fra særlig Det muslimske brorskapet i syndikatet,⁵⁵ men i 2011 fikk De uavhengige legene kjempet gjennom nyvalg.⁵⁶ For det andre tvang De uavhengige legene ledelsen i syndikatet til å forholde seg til demokratiske spilleregler under generalforsamlinger. Et eksempel er generalforsamlingen i september 2012, hvor De uavhengige legene hadde mobilisert mange for å få et flertall for streik.⁴⁹ Flere av mine informanter og nyhetsrapporter beskrev hvordan lederen av generalforsamlingen nektet å godta resultatet av avstemningen som viste et overveldende flertall for streik. Han la stemmene i skuffen, skrudde

av lyset og forlot lokalet. En klar anti-demokratisk handling. Legene som var til stede og hadde stemt for streik protesterte, og etter 3-4 timer ble lederen for syndikatet tvunget til å komme tilbake og ble presset til å godta og skrive under på resultatet av avstemningen. Det ble starten på en av Egypts lengste streiker.³² Slike forsøk på å bryte demokratiske spilleregler ble gjentatt på de fleste generalforsamlinger mellom 2011 og 2013, i følge mine informanter. Hadde ikke De uavhengige legene vært der, ville ikke reglene blitt overholdt. Målet deres var å mobilisere til streik, men en viktig konsekvens var demokratisering av legesyndikatet.

~
*De uavhengige legene hadde ikke
 demokratisering som mål. Likevel bidro
 de til demokratisering.*
 ~

Når det gjelder implementering av krav, har både de uavhengige legene og de uavhengige transportarbeiderne klart å implementere noen av sine økonomiske krav som økte bonuser, nye busser og nye reservedeler. Derimot har hverken legene eller transportarbeiderne har fått gjennom sine mest ambisiøse krav. For transportarbeiderne er det en endring av lønnsstrukturen³³ mens for legene går det på høyere lønninger i tillegg til et krav om at 15 prosent av BNP skal brukes på helse.³⁶ En faktor som bidrar til deres manglende gjennomslag er at de nekter å samarbeide med noen føderasjoner på nasjonalt nivå. Flere av mine informanter uttalte at de ikke var interessert i noe tett samarbeid eller koordinering med landsdekkende føderasjoner. Dette går igjen tilbake til at deres krav stort sett er lokale, og at de dermed ikke ser noen gevinst i et bredt samarbeid. Likevel kan

det argumenteres for at så lenge de ikke samarbeider med noen nasjonale aktører er det vanskelig å få gjennom grunnleggende krav som en endring i lønnsstruktur og økte budsjettbevilgninger til helsesektoren.

Politisk nivå

På det politiske nivået kan fagforeningene spille en konstruktiv rolle for demokratisering ved å forholde seg til og styrke demokratiske politiske institusjoner. Dette sikrer både representasjon av arbeidere på det politiske nivået³¹, og dermed øker deres innflytelse i tillegg til at det gir legitimitet til en demokratisk politisk struktur. Dette kan gjøres på ulike måter, for eksempel gjennom danningen av et arbeiderparti, eller gjennom at fagforeningene knytter bånd til politiske institusjoner på andre måter.³⁰ Det motsatte vil være en fagforening som ignorerer eller søker å ødelegge demokratiske politiske institusjoner.

Både De uavhengige transportarbeiderne og De uavhengige legene beskrev seg selv som «ikke-politiske» eller «apolitiske». En av lederne blant transportarbeiderne uttalte at «politikk og fagforeningsarbeid har ingenting med hverandre å gjøre. Det er to helt separate sfærer.»⁵⁷ Det er viktig å presisere her at «ikke-politisk» og «apolitisk» i denne sammenhengen ikke betyr at fagforeningene faktisk er apolitiske organisasjoner, men at mine informanter ikke forsto det arbeidet de gjorde i fagforeningen som politisk. For mine informanter var ikke arbeideres rettigheter et politisk spørsmål, fordi det ikke var noe som det gikk an å være uenig i. Arbeideres rettigheter var naturlige rettigheter alle anså som legitime. Som en annen av de ledende transportarbeiderne utdypet: «Fagforeningssaker er ikke sekteriske saker, som politikk og religion. Når jeg kjemper for arbeideres rettigheter, kjemper jeg for muslimske arbeideres rettigheter eller

kristne arbeideres rettigheter? Når jeg står i kø for å få lønn, står det skrevet «muslim» eller «kristen» på lønnslippen? Nei, lønnen kjenner ingen religion og har ingen politisk tilhørighet.»⁵⁸ Politikk for mine informanter handlet altså om saker som splitter, mens fagforeningsarbeid forener.

Denne selverklærte apolitiske holdningen hadde flere konsekvenser for hvordan legene og transportarbeiderne arbeidet. For det første støttet ikke noen av gruppene et bestemt politisk parti. De oppfordret heller ikke medlemmene sine til å stemme på noen bestemte president- eller parlamentskandidater. For det andre hadde de en uskreven regel som sa at det «ikke er lov å snakke om politikk på fagforeningsmøter».⁵⁹ Det de mente var at politiske uenigheter måtte legges til side. På fagforeningsmøter skulle det kun diskuteres relevante saker, altså høyere lønninger og arbeidsforhold. For det tredje nektet de noen form for samarbeid med politiske partier og fagforeningsføderasjoner. De uavhengige transportarbeiderne brøt for eksempel alle bånd til Føderasjonen for uavhengige fagforeninger (EFITU) fordi EFITU støttet opprøret mot Mohammed Morsi. «Vi er ikke for Morsi, og vi er ikke mot ham. Men dette er en politisk sak, og der kan ikke vi ta noen stilling», sa ledelsen i transportarbeiderforeningen.⁶⁰

Den «ikke-politiske» strategien hadde både positive og negative konsekvenser for demokratisering. På den negative siden er det lite sannsynlig at det blir dannet et «arbeiderparti» så lenge arbeidere nekter å forholde seg til den politiske sfæren. Et politisk parti har i mange land vært en viktig kraft for å fremme arbeidernes interesser⁶¹ så dette kan i så måte sies å være en negativ konsekvens av den apolitiske strategien. De negative implikasjonene blir likevel oppveid av to positive implikasjoner. For det første klarer fagforeningene

KRISTIAN TAKVAM KINDT

Egyptiske universitetsarbeidere streiker.

gjennom sin «ikke-politiske» holdning å inkludere medlemmer med ulik ideologisk overbevisning. Følgelig finnes det både konservative islamister, sosialister, liberale og folk som ikke bryr seg om politikk både blant De uavhengige transportarbeiderne og De uavhengige legene.⁶² De klarer å skape et politisk rom der personer med ulike politiske overbevisninger jobber for de samme målene. Dette er svært sjeldent i Egypt og kan i seg selv ha en viktig de-polariserende effekt. For det andre skriver både de Uavhengige Legene og de Uavhengige Transportarbeiderne partiprogrammer for flere opposisjonspartier. Legene skriver helsepolitikk for blant annet Masr al-Qawiyya og Al-Dostour, begge relativt store opposisjonspartier, mens noen salafister i transportarbeiderforeningen skriver arbeidspolitikk for flere små salafistpartier. Dette er på mange måter leninisme snudd på hodet. Der Lenin¹⁶ mente at et eliteparti måtte hjelpe arbeiderne med å lage politikk, fordi arbeiderne var for dumme til å skjønne seg på slikt selv, sier egyptiske arbeidere at de politiske partiene er

for dumme til å skrive sin egen politikk og trenger hjelp fra arbeiderne. Dette er positivt for demokratiseringen i den forstand at politiske programmer i større grad blir rotfestet i folks faktiske erfaringer og opplevelser, istedenfor å være direkte avskrifter fra et ideologisk manifest.

Smale mål, brede implikasjoner

Denne artikkelens mål var å undersøke om fagforeninger som ikke jobber eksplisitt for demokratisering eller stiller strukturelle krav kan spille en konstruktiv rolle for demokratisering. Jeg har analysert to caser som begge hadde et fokus på smale krav, og undersøkt hvordan de påvirker demokratisering på individuelt, institusjonelt og politisk nivå. Jeg finner delvis støtte for at det lokale fokuset gjør en konstruktiv rolle i demokratiseringsprosessen vanskelig, hvilket er i tråd med eksisterende analyser og teoretiske perspektiv. På det individuelle nivået er det ingen ting som tyder på at arbeiderne som deltar i fagforeningene får økt demokratisk bevissthet. På det institu-

sjonelle nivået dempes deres potensielle gjenomslagskraft av at de nekter å samarbeide med fagforeningsføderasjoner om strukturelle endringer og på det politiske nivået er det ingen ting som tyder på at et politisk parti som kjemper for arbeidernes rettigheter blir dannet.

Samtidig er det flere funn som tyder på det motsatte, at de to casene spiller en svært konstruktiv rolle for demokratisering i Egypt, selv med sitt smale fokus. På det individuelle nivået føler arbeiderne en økt handlingsdyktighet, en økt kontroll over egen arbeids hverdag. På det institusjonelle nivået har både legene og transportarbeiderne kjempet viktige kamper for en mer demokratisk organisering av arbeidslivet og på det politiske nivået virker arbeidet deres både de-polariserende ved at folk med ulike politisk overbevisning kommer sammen, i tillegg til at de skriver politikk for ulike politiske partier.

Jeg vil videre argumentere for at den positive rollen de spiller for demokratisering ikke kommet *på tross av*, men *på grunn av* deres smale fokus på økonomiske krav. Hadde de støttet en bestemt politisk retning eller kjempet for «demokratisering» ville de ikke klart å inkludere folk med ulik politisk tilhørighet, og dermed ville de mistet sin de-polariserende rolle. Tilsvarende ville ikke legene eller transportarbeiderne klart å mobilisere til streik med «politiske» mål, gitt at det er høyere lønninger og bedre arbeidsforhold arbeiderne er interessert i.

At et smalt økonomisk fokus ser ut til å være mer konstruktivt for demokratisering enn et bredt politisk fokus i denne konteksten, utfordrer eksisterende analyser av egyptisk fagbevegelse som peker på at fragmentering og mangelen av politiske krav hindrer fagforeningene i å spille en konstruktiv rolle. Det utfordrer også tidligere teoretiske perspektiver på

fagforeninger i demokratiseringsprosesser på to måter. Metodologisk har jeg vist at det ikke er mulig å konkludere med hvilken rolle fagforeningene spiller kun ved å se på type krav og antall streiker. Man må se bak tallene og kravlisten og se hvordan fagforeningene fungerer i sin lokale kontekst, på individuelt, institusjonelt og politisk nivå. Teoretisk har jeg også utfordret posisjonen om at politiske krav er nødvendig for at en fagforening skal spille en konstruktiv rolle for demokratisering. Snarere viser mine funn at i enkelte kontekster kan fagforeninger spille en mer konstruktiv rolle hvis de ikke stiller strukturelle og politiske krav, men holder seg til det Lenin kalte fagforeningsbevissthet. Å utvikle en politisk bevissthet eller klassebevissthet kan i enkelte kontekster virke ødeleggende på samholdet i fagforeningen og evnen til å mobilisere til streik. Funnene fra disse to casene kan ikke uten videre generaliseres til helheten av egyptiske fagforeninger. Snarere åpner denne studien opp døren for en ny måte å tilnærme seg fagforeninger og demokratisering på, som kan være relevant for andre fagforeninger i Egypt i tillegg til demokratiseringsprosesser i andre land.

• f •

- 1 El-Mahdi, Rabab: «Labour protests in Egypt: causes and meanings», i *Review of African Political Economy*, vol. 38, nr. 129, 2011, s. 387-402.
- 2 Beinin, Joel, «The Struggle for Workers Rights in Egypt», i *Justice for All*, Washington: Solidarity Center, 2010, p. 136. http://www.solidaritycenter.org/files/pubs_egypt_wr.pdf (1.04.2014)
- 3 Amin al-Din, Nadeem, «al-'ihtigagat 'al-'umaliyya fi masr 2012 (Workers Protests in Egypt 2012)», ed. by Nadeem Amin al-Din, Cairo, Egypt: Egyptian Center for Social and Economic Rights, 2013. Detaljert statistikk finnes også på <http://esep.info/protests-listing> (01.04.2014).
- 4 Bishara, Dina, «Labor Movements in Tunisia and Egypt: Drivers vs. Objects of Change in Transition from Authoritarian Rule», i *SWP Comments*, German Institute for International and Security Affairs, 2014.
- 5 Beinin, Joel, «All unionized and Nowhere to Go», in Sada, ed. by Carnegie Endowment for International peace 2013.

- 6 Beinin, Joel og Frâedâeric Vairel: *Social movements, mobilization, and contestation in the Middle East and North Africa*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2011.
- 7 Kassem, Maye: *Egyptian politics: the dynamics of authoritarian rule*. Lynne Rienner Pub, 2004.
- 8 Bianchi, Robert: «The Corporatization of the Egyptian Labor Movement», i *Middle East Journal*, vol. 40, nr. 3, 1986, s. 429-44.
- 9 Posusney, Marsha Pripstein: «Irrational Workers: The Moral Economy of Labor Protest in Egypt», i *World Politics*, vol. 46, nr. 01, 1993, s. 83-120.
- 10 Beinin, Joel, «The Rise of Egypt's Workers», in *Carnegie Endowment for International Peace* (Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2012), s. 34.
- 11 Bishara, Dina: «Who Speaks for the Egyptian Workers?», i *Foreign Policy* 06.09.2012.
- 12 Higley, John og Michael G. Burton: *The Elite Foundations of Liberal Democracy*. Rowman & Littlefield Pub Incorporated, 2006.
- 13 Przeworski, A.: *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge University Press, 1991.
- 14 Higley, John og Michael G. Burton: «The Elite Variable in Democratic Transitions and Breakdowns», i *American Sociological Review*, vol. 54, nr. 1, 1989, s. 17-32.
- 15 O'Donnell, Guillermo, Phillipe .C. Schmitter og Laurence. Whitehead: *Transitions from Authoritarian Rule: Comparative Perspectives*. Johns Hopkins University Press, 1986.
- 16 Lenin, Vladimir: *What is to be done?* Penguin Books, 1988 [1902].
- 17 Rueschemeyer, D., E.H. Stephens og J.D. Stephens: *Capitalist Development and Democracy*. University of Chicago Press, 1992.
- 18 Moody, Kim: *Workers in a lean world: unions in the international economy*. Verso, 1997.
- 19 Adler, Glenn og Eddie Webster: «Challenging Transition Theory: The Labor Movement, Radical Reform, and Transition to Democracy in South Africa», i *Politics & Society*, vol. 23, nr. 1, 1995, s. 75-106.
- 20 Waterman, Peter: «Social-Movement Unionism: A New Union Model for a New World Order?», i *Review* (Fernand Braudel Center), vol. 16, nr. 3, 1993, s. 245-78.
- 21 von Holdt, Karl: «Social Movement Unionism: the Case of South Africa», i *Work, Employment & Society*, vol. 16, nr. 2, 2002, s. 283-304.
- 22 Ringen, Stein: *What Democracy Is For: On Freedom and Moral Government*. Princeton University Press, 2009, s. 25-30.
- 23 Earl, Jennifer, «The Cultural Consequences of Social Movements», in *The Blackwell Companion to Social Movements*, ed. by David A. Snow, Sarah Anne Soule and Hanspeter Kriesi, Australia: Blackwell Publishing, 2008, s. 508-30.
- 24 Giugni, Marco G., «Personal and Biographical Consequences», in *The Blackwell Companion to Social Movements*, ed. by David A. Snow, Sarah Anne Soule and Hanspeter Kriesi, Australia: Blackweel publishing, 2008, s. 489-507.
- 25 Amenta, Edwin og Neal Caren, «The Legaslative, Organizational, and Beneficiary Consequences of State-Oriented Challengers», in *The Blackwell Companion to Social Movements*, ed. by David A. Snow, Sarah Anne Soule and Hanspeter Kriesi, Australia: Blackwell Publishing, 2008, pp. 461-88.
- 26 Putnam, Robert .D.: *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1994.
- 27 Fung, Archon: «Associations and Democracy: Between Theories, Hopes, and Realities», i *Annual Review of Sociology*, vol. 29, nr. 1, 2003, s. 515-39.
- 28 Pateman, Carole: *Participation and Democratic Theory*. Cambridge University Press, 1970.
- 29 Pitkin, Hanna Fenichel: *The Concept of Representation*. University of California Press, 1967.
- 30 Hyman, Richard: *Understanding European Trade Unionism: Between Market, Class & Society*. London: Sage Publications, 2004, s. 200-208.
- 31 Pitkin, Hanna Fenichel: «Representation and Democracy: Uneasy Alliance», i *Scandinavian Political Studies*, vol. 27, nr. 3, 2004, s. 335-42.
- 32 Adam, Mohamad: «Internal Rift Apparent as Doctors Syndicate Plans Strike», i *Egypt Independent* 23.09.2012.
- 33 Al-Sayyid, Safaa: «ta'sis niqaba mustaqilla lil-'amilin bi-hay'at al-naql al-'am (Founding of independent union for public transportation workers)», i *Al-Ahram* 25.03.2011.
- 34 Masrawy: «'amilu al-naql al-'am yu'alliqun 'idrab 10 'uktubir al-muqbil (Transportation workers strike to end 10th of October)», i *Masrawy* 29.09.2012.
- 35 al-Alfi, Adel: «al-muhtajjun bi-hay'at al-naql al-'am ya' taddun 'ala zumala'ihim li-rafdihim al-idrab (Protestors in the Public Transportation Authority attack their colleagues, refusing to strike)», i *Al-Ahram* 17.02.2011.
- 36 al-Ahram: «Egyptian Doctors Syndicate officially ends strike», i *Ahram Online*, Online, 29.03.2013.
- 37 Osman, Ahmed Zaki: «Following elections, Brotherhood loosens grip on Doctors Syndicate», i *Egypt Independent* 16. October 2011.
- 38 Becker, Howard S.: *Tricks of the Trade: How to Think about Your Research While You're Doing it*. University of Chicago Press, 1998.
- 39 Yin, Robert K.: *Case Study Research: Design and Methods* 3rd edition. California: Sage Publications, 2003.
- 40 Terriquez, Veronica: «Schools for Democracy: Labor Union Participation and Latino Immigrant Parents' School-Based Civic Engagement», i *American Sociological Review*, vol. 76, nr. 4, 2011, s. 581-601.
- 41 Paxton, Pamela: «Social Capital and Democracy: An Interdependent Relationship», i *American Sociological Review*, vol. 67, nr. 2, 2002, s. 254-77.
- 42 Intervju av forfatteren med aktivist i De uavhengige legene, Kairo, oktober 2012.
- 43 Intervju av forfatteren med aktivist i De uavhengige transportarbeiderne, Kairo, oktober 2012.

- 44 Al-Agrawdy, Mohammed: «End of the transport workers strike, and increase of meal allowance (badal wagbat)», i Al-Ahram 24.09.2012.
- 45 Dream-TV, «taqrir Idrab al-naql al-'am (Report on the transportation workers' strike 02.10.2013)» URL: <http://www.youtube.com/watch?v=5dXKSg6lLg>, (2011).
- 46 Magdi, Waleed, Muhammad Faris og Suzanne Atef: «ta'liq 'idrab al-naql al-'am hata disimbir. wal-'amilun: mustamirrun fi al-mutalaba bi-huquqina (Suspension of the transportation workers strike. The workers: We will continue to fight for our rights).», i al-masry al-youm 05.10.2011.
- 47 ON-TV, «Baladna bil-masri: 'Idrab 'umal al-naql al-'am (Our country: Public transportation workers strike)» 20.09.2011', (2011).
- 48 ON-TV, «taqrir OTV 'an al-jam'aiyya al-'umumiyya li-niqaba al-atiba' 2011/3/25 (Report on the general assembly in the Doctors' Syndicate 2011/3/25) URL: <http://www.youtube.com/watch?v=DL8UycxGoPo>, (2011).
- 49 Doctors-Without-Rights, «Da'wa atiba' bila huquq lil-gam'aiyya al-'umumiyya al-qadima. nahnun al-atiba' nurid al-shu'ur bil-fariq (Invitation to the upcoming general assembly: We want to feel the difference!», (URL: <http://atebaabelahokook.blogspot.no/search/label/%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86%D8%A7%D8%AA>: 2012).
- 50 Committee, Doctors Strike, «Numbers available from the strike committee facebook page: [facebook.com/docstrike2012](https://www.facebook.com/docstrike2012)», (2012).
- 51 Flere intervjuer med leger og transportarbeidere, Kairo, oktober-desember 2012
- 52 Intervju av forfatteren med aktivist i De uavhengige transportarbeiderne, Kairo, november 2012.
- 53 Barsoum, Marina: «Doctors syndicate planning general strike 1st of October», i Al-Masry Al-Youm.
- 54 El-Hindi, Hossam: «Low attendance in the first elections of the Independent Union for Public Transportation Workers ('iqbal da'if fi 'awwil intikhabat bi-niqabat al-naql al-'am al-mustaqilla)», i Al-Masry Al-Youm April 17th 2012.
- 55 Fahmy, Ninette S.: «The Performance of the Muslim Brotherhood in the Egyptian Syndicates: An Alternative Formula for Reform?», i Middle East Journal, vol. 52, nr. 4, 1998, s. 551-62.
- 56 Charbel, Jano: «Brothers' bloc defeated in Doctors Syndicate Elections», i Mada MasrDecember 15. 2013.
- 57 Intervju av forfatteren med aktivist i De uavhengige transportarbeiderne, Kairo, oktober 2012.
- 58 Intervju av forfatteren med aktivist i De uavhengige transportarbeiderne, Kairo, oktober 2012.
- 59 Flere intervjuer med leger og transportarbeidere, Kairo, oktober-desember 2012.
- 60 Intervju av forfatteren med aktivist i De uavhengige transportarbeiderne, Kairo, desember 2012.
- 61 Taylor, Andrew J.: «Trade unions and the politics of social democratic renewal», i West European Politics, vol. 16, nr. 1, 1993, s. 133-55.